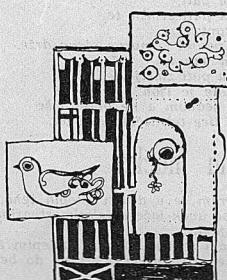

studije za finale

(crtež samrtnika)

Skamenjujem se
Ništa više
Ne tece iz
Prstiju ništa
Više ne
Izronjava iz
Mesa ništa se
Ne sudara u
Pamćenju jezik
Mi vilice
Čuda zagrizla
S glom zavezan
Govor nemušto
Srastao nešto se
Dešava nešto
Se užasno
Dogade čudno
Se oštamp
Odranjavam se
Ud po ud
Slog po slog
Obezimajuem
Kost po kost se
Razobilicijem i
Ništa više
Ne zidam i
Ne rušim
Ne osvetljujem
I ne skrivam

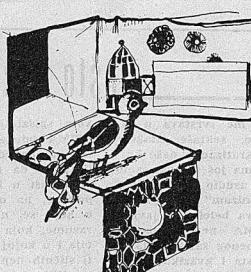
1.

(pamćenje uglejenom)
O koliko sam crnih snova
Na temenu proneo
Ljutim sećivom sećanja
Do jave
Do ove moje jave stoike
Za ovu moju javu
Koliko puta sam leteo
I padao
U snu
O koliko kopljastih stabala me
Udarilo po glasu
Koliko mi se otrovne trave
Nabilo u usta
Kolike provalje duboke
Rikale
Pređanom

2.

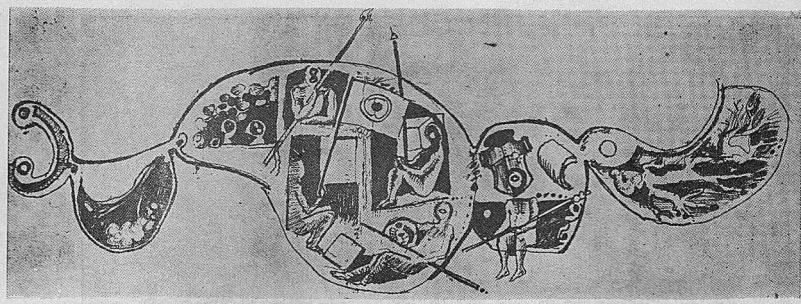
A ja sam samo sanjao i govorio
U vazduhu
Neke neognjetne slike
Ja sam se samo učio da govorim
I da plaćem
I ko li mi sad to kao mačem
Kao testerom
Vid ispušteni odrubi

(skica za leš)
Ruka kao odron
Padajuća ruka voštana
Na crnu krasu oka
Sletela mrtva
Saka kao leptir

Sunovratila se krv
Iz srca
Na ledima modre ruže
Izvezla i ni sa čim to
Ne može da se rimuje.

3.

ivo andrić

stvaralačka ruka

JEDNOM, davno, neko me je zapitao: „U čemu je, po vašem mišljenju, tajna književnog postupka M. Gorkog?“ Nisam umeo da odgovorim na to pitanje, kao ni na toliku drugu, postavljenu mi u toku života. Zbunjen, ja sam mislio o pitanju, umesto da smislijem odgovor. Pitanje je ostalo bez odgovora. A ja sam tada pomislio u sebi: čudna je ta naša ljudska, „i suviše ljudska“ težnja da iz svakog savršenstva tražimo „tajnu“ kao njegovo objašnjenje. Mnogi je čovek takav da se teško miri sa tuđom sposobnošću ili veličinom, kao golinu, pristim činjenicama.

Nisam umeo da odgovorim na to pitanje, ali sam dočinjen, prečitavajući Gorkijevu delo, često putu pominjao na njega. I došao sam do zaključka da je „tajna“ ili jedna od tajni Gorkijevog književnog proseča (kad već moramo da tražimo tajnu) u rečima koje je A. P. Čehov pisao mlađom M. Gorkom, 1898. godine, povodom njegove pripovedke „U stepi“: „Vi ste plastični t. k. kad predstavljate stvar, vi je vidite i osećate pod rukama. To je prava umetnost!“

Izvesno, svi su veliki realisti plastični. Utoliko bi se s pravom moglo kazati da ta rečenica ne sadrži u sebi ništa novo ni naročito. Ali je u prirodi stvari tako da ljudi kažu A. P. Čehov svakom svojom i najobičnijom reti mogu da oplore tudi misao, da je podstaknu na dalju razmišljanju i otkriku.

Od tih pripovedačevih ruku ko-

je osećaju svaku stvar dok vajaju svoju pripovetku, misao i nehotice prelaze na ruke koje se javljaju u samim tim pripovetkama. I vi odjednom otkrivate u njima bezbrojne ljudske ruke u bezbrojnim pokretima i najraznoljnijim oblicima delatnosti. Gorkijev čovek ima ruke. I to pada u oči više nego i kod jednog velikog realiste. Te ruke su stalno u pokretu, i to ne u nekim besciljnim obalomskim pokretima, nego u pokretima koji su strogo određeni, diktovani prirodom nuždom i društvenom svrhom, kratko rečeno: te ruke su u dejstvu. U Gorkijevim pripovetkama se kopar, kosi, mesi, pliva, vesla, steže, tapše, lomi, savija. Ni žive ljudi skrivenih ruku ni kod drugih pisaca, ali nigde, čini mi se, ne padaju u oči ruke i njihova stalna i raznovrsna aktivnost kao u delima M. Gorkoga. Kad bismo pokrete ruku njegovih junaka izdvojili iz teksta, registrovali ih, poređali i povezali jednom linijom, mi bismo dobili čudni grafikon života, celog života u svim njegovim vidovima, talasanjima i prelivima. Ti pokreti idu od najtežih ljudskih radova, kao što je zabiljanje direkta u zemlju mehaničkim maljem, do zanesenog tapanja pri ruskoj pesmi i igri, od božljivih milovanja do dušanskih gazdinskih i roditeljskih šibjanja, od ruke koja je „kao čelitina opruga“ i koja stvara i preobraziva životoko na dasno skitničke, parazitske, koja se lako pruža za milostinju, čak do očajničke ruke, bliske zločinu, koja bi htela „kljuc

nuti parajluju čoveka po tikvi“. Pojam čoveka je kod Gorkog ne razvojan od pojma ruku. „To je glava, to su ruke, divota“, kako kaže Jemeljan Piljaj.

U jednoj od najtežih i najizazivijih pripovedaka („Tuga“) Gorki dovodi na scenu postarije bečku, koji je nekad, prian, pao pod transmisioni kajis i izgubio obe ruke. Taj „čovek bez ruku“ ostaje dugo u našem pamćenju i upravo takav, unakažen i bezruk, čudno i bolno pokazuje šta znače ruke u čovekovom životu i kakvo je njihovo mesto i značenje u književnom delu M. Gorkog. Ali i inače, u svakodnevnim prilikama i prizorima običnog života Gorkijevih ljestvica ruke su one koje najviše govore o njima i njihovom životu. On uvek obraća pažnju na ruke svojih ljestvica i pomoću njih očrtava njihova stanja: kad su nezaposleni i manje više gladni („iščekujući da neko najmi naše ruke“), kao i kad su u najtežem poslu i kad u gomili dižu „ragoljene“, preplanute i kosmate ruke, istezajući se zajedno sa konopecom“, da izgledaju „kao da su toli gomila idolopoklopnika, džizuci u očajanju i zenuši ruke ka svom eutijivom bogu“.

Nema gotovo pripovede kod Gorkog, ni u pripoveti opisa, gde se ne istiće i rečito ne opisuje prsti i veličanstveni i razorni stvaralački instrument ljudskih ruku. To ga je pratilo do kraja života i stvaranja.

(„Naša književnost“, br. 6-7, 1946. godine; dvobroj posvećen desetogodišnjici smrti M. Gorkog.)

savremena arhitektura i barok

(nastavak sa 3. strane)

okviria života. Shvatajući organsku povezanost svih oblasti ljudske delatnosti i njihove korelativne odnose sa arhitekturom, njenu ulogu u izgradnji novog socijalnog društva, savremene arhitekture pojavljuju u vidu novog renesansnog čoveka koji se svojim moždanim potencijalima kreće po napornom putu sačuvanja svih ljudskih iskustava, i dovodeći u do humanijih sklopova pokušava da iz postojećeg fonda računi nad strukturu sadašnjosti. Ta njihova delatnost, usporavana nestimulativnom atmosferom državnih stvaralačkih klíme, u svojim najopštijim crtama je slična baroknom shvatanju subordinacije, kontinualnosti i organskog jedinstva. Savremena arhitektura je u svojim stvaralačkim intencijama uspešna da ostvari organsko tretiranje materijalnih i nematerijalnih čestica ljudskog postojanja zahvaljujući već pripremljenim fundamentalima savremene tehnike, savremene socijalne strukture i progresivne umetničke misli; barok to nije bio u stanju da učini jer su njegovi temelji bili mnogo pliči i bliži čulnom svetu.

Gotski princip strukture, koji je barok preko svojih najizrazitijih predstavnika podigao na stepen nematerijalne arhitekture, savremena arhitektura je razvila, uz pomoć nove tehnologije i novih materijala, do stupnja fantastike. Već danas možemo govoriti da je savremena arhitektura prevezla brutalni strukturalizam prvih armirano-betonskih konstrukcija stvarajući poetski

strukturalizam jednog Nervia (nastao racionalnim putem) i da se već za jedan korak približile baroknom tretiranju strukture, ako ga u pojedinim slučajevima nije već prevazišla. Princip skeleta, mesa i kože; anatomski preseci, kroz objekat gotskog duha, postao je opšte prihvćen. Barok je imao strukturu od kamena, keramiziranog betona, prednapregnutog betona, od čeliča, plastične mase, aluminijske; razvila je princip površinskih i prostornih nosača, postigavši time viši organski tretman strukture koja se u tim novostvorenim sklopovima stvarno ponaša, prilikom opterećenja, kao neki živi organizam.

Dok je barok stvarao arhitekturu da je čovek gleda, savremena arhitektura stvara da bi čovek mogao direktno da učestvuje u njenoj igri prostora, da se saživi sa njegovim volumenom, pretvarajući ga svojim prisustvom u izvesan prdužetak čovečjeg, izvan njegove stvarne kože. Iz shvatanja organskog iznaka je i pojmom totalitarne arhitekture (kao vrhovne kategorije arhitektonskog dela). Površi vekovi su bili vekovi stvari, a još uvek je bilo mudrih koji su tvrdili da je moguće naći kočnačnu istinu sreće. Ovaj vek je uspeo svojim progresom da spoji dimenzije vremena i prostora, i

da time dovede problem arhitektonskog formiranja oblike na jedan savršenje i u humaniji pješestal. Brzina promena socijalne strukture, neverovatan tempo razvoja naučne misli, tehnoloških mogućnosti, i odatle proisteklih estetskih kategorija, zbuњuju inertne duhove onemogućujući im da prate svoje vreme. Afirmacija ljudske delatnosti postaje nužna, da društvena zajednica ne bi zaostala u olimpijskom finalu ljudskog duha. Usmeriti sve ljudske delatnosti u hodu ka potpunijem humanizmu postaje imperativ dana, jer sadašnja disharmonična kretanja prete da izazovu uremiju ljudskog tela. Moraju se neizostavno pronaći nova sredstva za uklanjanje natačene opasnosti nehomogene ljudske delatnosti. Jednom prilikom Walter Gropius, govoreći o arhitekturi naših dana, uživnik je svojim razumom: „Počeli smo shvaćati da projektirati našu fizičku životnu sredinu ne znači nametnuti fiksiranu zbir ku estetike, već da to znači obuhvatiti kontinuirani unutarnji razvoj, neko uverenje što neprekidno - u službi čovečanstva - obnavlja istinu“, ali da bi se stvorili uvjeti koji bi omogućavali da se dogmatika prevaziđe ne samo u evidentiranim oblicima, već i u vidu imantene incercije kolektivnog duha, mora se učiniti nešto više nego što se danas čini. Proces raspadanja i dezintegracije ljudskog duha mora biti zamenjen integracijom nove renesanse. Kalupi dogmatike su postali tesni za ono novorođene koje smo nazvali savremena arhitektura, njenom napretku može se redovati svako kome je do napretka stalo. Pobornici savremene arhitekture su ti akteri koji daju opravdanju za optimizam.

Slobodan MAŠIĆ